

Suomen Akatemian rahoittaman tutkimuksen tieteelliset tuotokset kulttuuri- ja yhteiskuntatieteissä

■ Atte Oksanen ja Pekka Räsänen

Yliopistojen budjettileikkaukset ovat kohahduttaneet suomalaista tiedemaailmaa ja herättäneet runsaasti julkista keskustelua. Budjettileikkausten aikana yliopistoja tuntuu kiinnostavan ulkopuolisen rahoituksen hankinta eikä se, mitä rahoilla saadaan lopulta aikaan. Tutkimuksen rahoittajien kohdalla tilanne on luultavasti päinvastoin: mahdollisimman pienellä rahoituksella toivotaan mahdollisimman suuria näyttöjä. Käsittelemme tässä kirjoituksessa Suomen Akatemian kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan rahoittamien hankkeiden tuottavuutta ja tieteellistä merkittävyyttä vuosina 2005–15. Tarkastelu kohdistuu vertaisarvioituissa aikakauslehdissä ja kokoomateoksissa julkaistuihin tutkimuksiin, jotka löytyvät Scopus-tietokannasta.

Hakemustehtäily on akateemisten tutkijoiden ja opettajien arkea siinä missä itse tutkimus ja opetuskin. Kilpailu on kovaa. Vaikka erilaisia rahoituslähteitä on paljon säätiöistä ja kansainvälisistä rahoittajista lahjoitusrahaan, Suomen Akatemia on suomalaisessa rahoituskentässä Tekesin ohella toinen suuri toimija. Suomen Akatemialla on keskeinen rooli tukea kotimaisista tutkimusta ja taata suomalaisen tutkimuksen kansainvälinen kilpailukyky.

Opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laaksonen (2015) osoitti lokakuun lopussa 2015 yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen johdolle avoimen kirjeen, jossa todettiin, että keskeisin ongelma ei ole resurssien puute vaan niiden tehon hyödyntäminen. Kirje herätti yliopistoissa närkästystä, mutta se avaa tärkeän kysymyksen, miten valtion resursoimaa tutkimusrahoitusta käytetään. Lukuisista eri tieteenalojen kehitystä kuvaavista raporteista ja selvityksistä huolimatta kukaan ei ole arvioinut, mitä Suo-

men Akatemian rahoituksilla tehdään.

Arvioimme Suomen Akatemian kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan rahoittamien hankkeiden jakaantumista eri tieteenaloille ja organisaatioille. Siirrymme tämän jälkeen tarkastelemaan eri rahoitusmuotojen tieteellisiä tuotoksia kolmessa eri vaiheessa: ennen hankkeen alkua, hankkeen aikana ja vuoden 2015 lopussa. Hankkeiden tuottavuutta ja tieteellistä merkittävyyttä arvioidaan tieteenaloittain julkaisu- ja viittaustietojen avulla.

Tutkimuksen tuottavuusarvioinnin monet lähtökohdat

Tiedepoliittisissa keskusteluissa tutkimuksen tuotoksiksi lasketaan yleensä julkaisut ja opinnäytetyöt sekä tutkimusten yhteiskunnallinen vaikuttavuus (esim. Lauronen ja Hiilamo 2014, 26–27; Löytönen 2010). Erilaisia mittareita tieteellisen työn tuottavuuden ja vaikuttavuuden arviointiin kehitetään kiivaasti, mutta yleisemmin tieteellistä tuottavuutta ja tieteenalojen kehitystä arvioidaan tietokantoihin indeksoitujen julkaisujen perusteella (esim. Honkapohja 2010; Räsänen ym. 2005; Waddington 2013). Julkaisu- ja viitetietojen avulla voidaan arvioida tieteenalojen kehitystä ja yleistä tilaa. Myös yliopistojen tutkimusarvioinnissa on hyödynnetty julkaisutietoja, esimerkiksi Suomen yliopistot ry:n rakenteellisen kehittämisen raportissa (UNIFI 2016).

Yleisempiä tutkimus- ja tieteenala-arvioissa hyödynnettyjä tietokantoja ovat Web of Science ja Scopus (Falagas ym. 2008; Harzing ja Alakangas 2016). Suomen Akatemia arvioi suomalaisen tieteen tilaa vuosittain Web of Sciencen avulla (SA 2014; SA 2012). Tuoreimmassa raportissa todetaan, että Suomen tieteen taso on vakaa, mutta 2000-luvulla Suomi on jäänyt jälkeen monista

OECD-maista (SA 2014). Myös opetus- ja kulttuuriministeriö huomioi raportissaan, että Suomen osuus maailman tieteellisistä julkaisuista on pienentynyt ja taustalla on osin Aasian maiden tulo julkaisumarkkinoille (OKM 2013).

Suomessa kansainvälinen julkaiseminen yleistyy kaikilla tieteenaloilla ja tärkeimmäksi muodoksi ovat nousseet tieteelliset artikkelit (Lauronen ja Hiilamo 2014, 27; SA 2014). Osmo Kivisen ja Juha Hedmanin (2015) mukaan julkaisumäärä kulttuuri- ja yhteiskuntatieteissä on kasvanut. Näiden alojen suomalaiset tutkimukset noteerataan viittauksissa melko hyvin, mutta Suomi häviää kuitenkin Tanskalle, Alankomaille, Ruotsille ja Norjalle. Nämä maat muodostavatkin kansallisen tiedepolitiikan tärkeimmän ja lähimmän vertailukohdan, johon on viitattu useissa eri yhteyksissä (esim. Auranen ja Nieminen 2010; Kivinen ja Hedman 2015).

Akatemian raporttien menetelmällisistä valinnoista on käyty keskustelua (Kivinen ja Hedman 2015; SA 2014). Tämän hetkisten raporttien keskeinen ongelma on siinä, että Suomen Akatemia kuvaa suomalaisia tieteenaloja hyvin yleisellä tasolla ja irrallaan rahoituksesta, jonka myöntäjänä se itse näyttelee suurta roolia. Akatemian raporteissa tieteellistä tuottavuutta esitetään yliopistokohtaisesti eikä niissä vakioida henkilötyövuosia. Tämän vuoksi isompien ja pienempien yksiköiden luvut eivät ole vertailukelpoisia keskenään. Aiemmat kotimaiset selvitykset eivät kerro mitään myöskään siitä, miten tieteenalat pärjäävät erikseen myönnetyn ulkopuolisen rahoituksen turvin ja miten niissä tuotetaan korkeatasoisia tieteellisiä julkaisuja.

Julkaisu- ja viittaustiedot kuvaavat tutkimuksen tuottavuutta ja vaikuttavuutta eri tavoin. Julkaisumäärä on konkreettisin mittari tutkimushankkeiden saavutuksille silloin, kun julkaisufoorumit ovat korkeatasoisia. Julkaisujen viittaustiedoilla voidaan kuvata esimerkiksi yksittäisten tutkimusten merkittävyyttä tieteellisessä keskustelussa. Julkaisu- ja viitetietoja on kuitenkin tulkittava varoen ja tarkoin eivätkä kaikki alat ole täysin vertailukelpoisia (esim. Poropudas ja Pölonen 2015, 23). Tieteenalakohtaisista eroista huolimatta julkaiseminen on tut-

kimuksen vähimmäisvaatimus. On myös yhä tärkeämpää kirjoittaa julkaisuja parhaimmille ja näkyvimille areenoille. Muutoin tieteelliset tulokset jäävät hyvin pienen piirin hyödynnettäväksi.

Käytetyt aineistot ja analyysi

Käyttämämme aineisto on koottu Suomen Akatemian tietokannasta, ja se sisältää tiedot kaikista kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan rahoittamista hankkeista vuosina 2005–15.¹ Hankkeista koottu lista on haettu Akatemian tietokannasta (SA 2016a) elokuun lopussa 2015. Tietokannasta haetut tiedot sisältävät informaation rahoituksen saaneesta hakijasta ja organisaatiosta, rahoituksen määrän ja muodon sekä tieteenalan. Esitämme tässä artikkelissa ensin tiedot kaikista rahoitetuista hankkeista (n=1841) rahoituksen saaneiden organisaatioiden ja tieteenalojen mukaan. Tarkempi rahoitettujen hankkeiden tarkastelu keskittyy perinteisiin akatemiahankkeisiin (n=674), kolmen vuoden tutkijatohtorin hankkeisiin (n=288) sekä viiden vuoden akatemiaturvituksen hankkeisiin (n=249). Tarkastelun ulkopuolelle jätetään erilaiset kohdistettujen hakujen hankkeet, akatemiaprofessorien hankkeet, määrärahat varttuneen tutkijan palkkaukseen sekä jo kertaalleen rahoitettujen hankkeiden täydennysrahoitukset.

Koska tehtävämme on arvioida rahoitettujen hankkeiden tieteellistä vaikuttavuutta, liitimme hanketietoihin Scopuksesta saatavat tiedot rahoitusta saaneiden henkilöiden julkaisuisista ja viittauksista. Scopus on maailman laajin vertaisarvioitujen tieteellisten julkaisujen tietokanta ja kattaa lähes kaikkien alojen merkittävimmät tieteelliset julkaisut vuodesta 2003 alkaen ja melko kattavasti jo 1990-luvulta alkaen. Scopus on jatkuvasti laajentanut kirjojen ja kirjasarjojen indeksointia, ja se huomioi kattavasti kansainvälisesti merkittävimmät julkaisufoorumit. Scopusen kaikista julkaisuista peräti 24 prosenttia on kulttuuri- ja yhteiskuntatieteiden (Social Sciences & Humanities) julkaisuja,

1 Kiitämme yhteiskuntatieteiden maisteri Reetta Oksaa avusta aineiston koostamisessa.

mikä on selvästi enemmän kuin muissa vastaavissa tietokannoissa (Scopus 2016, 21). Web of Scienceen verrattuna Scopusissa on mukana myös suomenkielisiä julkaisuja. Laajuudestaan huolimatta Scopus ei ole Google Scholarin tai Microsoft Academic Searchin kaltainen, koska se sisältää ainoastaan korkeatasoisia referee-käytännön läpikäyneitä julkaisuja. Esimerkiksi Google Scholarin hakutuloksiin sisältyy monenlaista internet-pohjaista materiaalia tieteellisistä julkaisuista aina julkaisemattomiin opinnäytteihin.

Scopusesta poimittiin syyskuussa 2015 rahoituksen saaneiden henkilöiden eli hankkeen johtajien tutkimusta koskevat tiedot. Niihin kuuluivat julkaisumäärät ennen hanketta, vuosi hankkeen päätyttyä ja vuoden 2015 syyskuussa. Vastaavasti haettiin henkilöiden julkaisujen keräämät viittaukset Scopusissa. Toisin sanoen mittaamme hankkeiden tuottavuutta ja vaikuttavuutta etupäässä niiden johtajien akateemisilla tuotoksilla. Rajausta voidaan perustella sillä, että akademia- ja tutkijatohtorin hankkeet ovat henkilökohtaisia ja Akatemian yleisissä hankkeissa hankkeen johtajan tulisi olla keskeinen akateeminen vaikuttaja. Rahoitettujen hankkeiden menestyminen on lopulta johtajan vastuulla. Eri tieteenaloilla tehtyjen selvitysten mukaan professorit ja muut senioritutkijat osallistuvat aktiivisesti omien yksiköidensä julkaisutoimintaan (esim. Honkapohja 2010; Puuska 2010).

Organisaatioluokittelussa huomioitiin yliopistojen yhdistymiset. Kuopion ja Joensuun yliopiston saamat rahoitukset laskettiin myös vuotta 2010 edeltäneeltä ajalta osaksi nykyisen Itä-Suomen yliopiston saamaa rahoitusta. Vastaavasti Turun kauppakorkeakoulun tutkimushankkeita tarkastellaan osana Turun yliopiston hankkeita. Tieteenalaluokituksessa lähitieteet yhdistettiin laajemmiksi kategorioiksi. Yhdistämisperusteena käytettiin Tilastokeskuksen (2010) tieteenalaluokitusta.² Käyttämämme tieteenalaluokitus on myös hyvin samankaltainen kuin Suomen Akate-

mian tieteenalaluokitus (SA 2014, 7).

Hankkeen johtajan julkaisu- ja viitetietoja verrataan kokonaismäärinä sekä ennen rahoituskautta ja vuosi rahoituskauden päättymisen jälkeen. Tällä tavalla pystymme vertaamaan eri tieteenalojen hankkeiden tuottavuutta ajankohtaan suhteutettuna, jolloin hankkeet ovat yhteismitallisia toisiinsa nähden. Lisäksi esitämme hankkeen johtajien julkaisutiedot syksyltä 2015. Taulukoissa jakaumien mediaanit (\bar{x}) kuvaavat, kuinka monta julkaisua ja viitettä kukin rahoitettu hanke on tuottanut keskimäärin. Mediaanitarkastelu tarjoaa käyttökelpoisen keskiluvun sellaisissa tarkasteluissa, joissa jakaumat saattavat olla keskenään hyvinkin erimuotoisia tai sisältää yksittäisiä ääriarvoja.

Rahoituksen kohdistuminen ja hankkeiden tieteelliset tuotokset

Aineistomme 1841 hanketta rahoitettiin vuosina 2005–15 noin 391 miljoonalla eurolla. Taulukko 1 esittää rahoitettujen hankkeiden jakaantumisen eri organisaatioille tieteenaloittain. Taulukon mukaan rahoitus jakautui kansallisesti erittäin epätasaisesti, mutta pääpiirteittäin organisaatioiden koon mukaan. Helsingin yliopistoon on mennyt 41 prosenttia kaikista rahoitetuista hankkeista. Seuraavina tulevat Jyväskylän yliopisto (13 %), Tampereen yliopisto (12 %) ja Turun yliopisto (11 %). Vastaavasti yliopistojen ulkopuolisia organisaatioita rahoitettiin vajaalla neljällä prosentilla.

Rahoituksen jakautumisessa on hyvä ottaa huomioon yliopistojen painopistealueet. Vain osaa kulttuuri- ja yhteiskuntatieteistä opetetaan kaikissa yliopistoissa. Taulukossa 1 esitetyt osuudet ovat kiinnostavia maantieteellisestä näkökulmasta katsottuna. Psykologian ja kasvatustieteiden rahoitus on jakautunut melko tasaisesti maan suurimpien tieteenalayksiköiden kesken. Sosiaalitieteissä ja valtiotieteissä rahoitus on jakautunut suhteellisen tasaisesti, joskin Helsingin osuus on muita yliopistoja suurempi. Kaikilla aloilla rahoitukset eivät jakaudu yhtä tasaisesti. Esimerkiksi filosofian ja oikeustieteen rahoituksista miltei 70 prosenttia on mennyt Helsingin yliopistoon. Teologian ja uskon-

2 Alkuperäisen tieteenalaluokittelun ja yhdistetyn luokittelun tarkempi kuvaus on saatavilla kirjoittajilta pyydettyäessä.

	AALTO	HANKEN	HY	JY	LY	Muut	OY	TAY	TY	UEF	UNIART	VY	AA	Yht.
antropologia ja etnologia	0 0,0%	0 0,0%	36 59,0%	8 13,1%	0 0,0%	0 0,0%	2 3,3%	4 6,6%	4 6,6%	3 4,9%	0 0,0%	0 0,0%	4 6,6%	61 100,0%
filosofia	5 3,4%	0 0,0%	96 65,8%	15 10,3%	0 0,0%	2 1,4%	0 0,0%	5 3,4%	19 13,0%	2 1,4%	0 0,0%	0 0,0%	2 1,4%	146 100,0%
historiatieteet	0 0,0%	1 ,4%	114 50,4%	21 9,3%	0 0,0%	4 1,8%	16 7,1%	25 11,1%	30 13,3%	9 4,0%	0 0,0%	1 ,4%	5 2,2%	226 100,0%
kasvatustieteet	2 1,2%	0 0,0%	32 30,5%	28 26,7%	0 0,0%	2 1,9%	12 11,4%	7 6,7%	20 19,0%	2 1,9%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	105 100,0%
kielitieteet	0 0,0%	1 ,6%	68 41,5%	25 15,2%	0 0,0%	2 1,2%	28 17,1%	11 6,7%	18 11,0%	8 4,9%	0 0,0%	0 0,0%	3 1,8%	164 100,0%
maantiede ja aluetiede	1 4,2%	0 0,0%	9 37,5%	0 0,0%	0 0,0%	5 20,8%	2 8,3%	4 16,7%	2 8,3%	1 4,2%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	24 100,0%
nais- ja sukupuolentutkimus	0 0,0%	0 0,0%	2 20,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	5 50,0%	2 20,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 10,0%	10 100,0%
oikeustiede	1 1,2%	0 0,0%	59 68,6%	1 1,2%	4 4,7%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	13 15,1%	6 7,0%	0 0,0%	1 1,2%	1 1,2%	86 100,0%
psykologia	20 12,6%	0 0,0%	51 32,1%	38 23,9%	0 0,0%	9 5,7%	0 0,0%	10 6,3%	20 12,6%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	11 6,9%	159 100,0%
sosiaalitieet	4 1,5%	0 0,0%	95 36,7%	42 16,2%	5 1,9%	22 8,5%	2 ,8%	55 21,2%	19 7,3%	11 4,2%	1 ,4%	0 0,0%	3 1,2%	259 100,0%
taiteiden tutkimus	11 8,5%	0 0,0%	20 15,4%	29 22,3%	2 1,5%	2 1,5%	3 2,3%	19 14,6%	17 13,1%	6 4,6%	19 14,6%	0 0,0%	2 1,5%	130 100,0%
taloustieteet	55 32,5%	10 5,9%	23 13,6%	7 4,1%	0 0,0%	15 8,9%	4 2,4%	11 6,5%	19 11,2%	2 1,2%	0 0,0%	10 5,9%	13 7,7%	169 100,0%
teologia- ja uskontotiede	0 0,0%	0 0,0%	93 83,8%	0 0,0%	0 0,0%	2 1,8%	0 0,0%	1 ,9%	3 2,7%	3 2,7%	0 0,0%	0 0,0%	9 8,1%	111 100,0%
valtiotieteet	0 0,0%	0 0,0%	32 29,6%	19 17,6%	5 4,6%	2 1,9%	0 0,0%	19 17,6%	12 11,1%	3 2,8%	0 0,0%	3 2,8%	13 12,0%	108 100,0%
viestintätieteet	1 1,4%	0 0,0%	18 24,3%	11 14,9%	0 0,0%	0 0,0%	1 1,4%	35 47,3%	5 6,8%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	3 4,1%	74 100,0%
muut	0 0,0%	0 0,0%	1 11,1%	2 22,2%	0 0,0%	1 11,1%	0 0,0%	2 22,2%	1 11,1%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	2 22,2%	9 100,0%
Yhteensä	100 5,4%	12 0,7%	749 40,7%	246 13,4%	16 0,9%	68 3,7%	70 3,8%	213 11,6%	204 11,1%	56 3,0%	20 1,1%	15 0,8%	72 3,9%	1841 100,0%

Taulukko 1. Suomen Akatemian 2005–15 rahoittamien hankkeiden jakaantuminen eri organisaatioille tieteenaloittain (n/%).

totitieteen kohdalla osuus on noin 84 prosenttia. Myös historiatieteissä ja kielitieteissä Helsingin yliopiston osuudet ovat moninkertaisia muihin yliopistoihin nähden.

Pienemmissä tieteenaloissa voidaan havaita vastaavaa painottumista. Esimerkiksi nais- ja sukupuolentutkimuksen rahoituksesta noin puolet on myönnetty Tampereen yliopistoon. Maantieteen ja aluetieteen rahoituksesta 38 prosenttia on mennyt Helsingin yliopistoon ja 21 prosenttia yliopistojen ulkopuolisille organisaatioille. Näiden tulokintojen valossa rahoitusta keränneet yksiköt vaihtelevat paljon tieteenalojen mukaan. Oikeastaan vain Helsingin yliopisto on saanut huomattavasti hankerahoituksia kaikilla kulttuuri- ja yhteiskuntatieteiden aloilla.

Esitämme taulukossa 2 hankkeiden tuottamat julkaisut ja niiden keräämät viittaukset 2015 syksyyn mennessä. Päätaavoite on esitellä tieteenalojen välisiä eroja. Samalla on muistettava, että rahoitetut hankkeet eivät ole tarkastelussamme yhteismitallisia, koska aiemmin rahoitetut hankkeet ovat ehtineet julkaista enemmän. Vastaavasti erimuotoiset hankkeet eivät ole täysin vertailukelpoisia keskenään, koska etenkin tutkijatohtorin hankkeet on suunnattu hiljattain väitelleille nuorille tutkijoille. Lähtökohteisesti voisi siis odottaa, että Akatemian yleiset hankkeet ja akatemiattutkijan hankkeet tuottavat enemmän julkaisuja kuin tutkijatohtorin hankkeet.

Eri tieteen alojen julkaisema tutkimus jakau-

	Julkaisut yhteensä	Sitaatit yhteensä
antropologia ja etnologia	3,0	3,0
filosofia	11,0	25,0
historiatieteet	3,0	1,0
kasvatustieteet	18,0	155,0
kielitieteet	4,5	8,0
maantiede ja aluetiede	5,0	19,5
nais- ja sukupuolentutkimus	2,5	1,5
oikeustiede	3,0	5,5
psykologia	56,0	1146,0
sosiaalitieteet	8,0	38,0
taiteiden tutkimus	1,0	0,0
taloustieteet	14,0	126,0
teologia- ja uskontotiede	4,0	2,0
valtiotieteet	8,0	45,5
viestintätieteet	8,0	21,0
muut	31,0	155,0
Yhteensä	7,0	21,0

Taulukko 2. Suomen Akatemian 2005–15 rahoittamien hankkeiden julkaisujen ja viittausten kokonaismäärä syksyllä 2015 (X).

tuu epätasaisesti. Psykologian hankkeet ovat omassa luokassaan julkaisujen ja viitteiden määrässä. Puolella psykologian hankkeista on vähintään 56 julkaisua ja 1146 viitettä. Kasvatustieteissä, taloustieteissä ja filosofiassa on myös runsaasti julkaisuja ja viitteitä. Sosiaali- ja valtiotieteet pärjäävät keskinäisessä vertailussa hyvin samalla tavalla. Vaikka molempia on viime vuosina totuttu pitämään psykologian ja kasvatustieteen tavoin kansainvälisinä ja tutkimusintensiivisinä aloina, aineistossamme molemmat tieteenalat julkaisevat melko vähän. Esimerkiksi taloustiede ohittaa sosiaali- ja valtiotieteet julkaisumäärissä ja viittauksissa miltei kolminkertaisesti. Taiteiden tutkimuksessa, nais- ja sukupuolen tutkimuksessa, historiatieteissä, antropologiassa ja etnologiassa hankkeet julkaisevat erittäin vähän ja viittausten määrä on lähes olematon. Myös oikeustiede tuottaa verrattain vähän tuloksia julkaisujen mediaanin jäädessä kolmeen ja viittausten kuuteen.

Taulukko 3 kuvaa päätöstä edeltäneen tilanteen julkaisujen ja viitteiden osalta. Tutkijatohtorin projekti on tarkoitettu väitöskirjan jatkoksi, joten heillä akateemiset julkaisunäytöt ovat vähäisemmät kuin akatemiaturkijoilla ja akatemiahankkeiden johtajilla. Tutkijatohtoreiden ja akatemiaturkijoiden välinen ero on kuitenkin yllättävän pieni, ja akatemiaturkijoilla on psykologiaa lukuun ottamatta vähän kansainvälisiä julkaisuja. Sama näkyy, kun tarkastellaan aka-

temiajohtajien kansainvälisiä julkaisunäyttöjä. Hankkeen johtajilla on vain keskimäärin viisi julkaisua rahoituksen myöntöhetkellä. Vain psykologian hankkeiden johtajilla on runsaasti julkaisuja ($\bar{x}=51$) päätöshetkellä.

Taulukko 4 esittää hankkeet tieteenaloittain ja rahoitustyyppin mukaan rahoituksen alusta hankkeen päättymisen jälkeiseen vuoteen. Vertailuun on otettu mukaan vain ennen vuotta 2015 päättyneet hankkeet. Tieteenalat tuottavat korkeatasoisia tieteellisiä julkaisuja hyvin epätasaisesti. Psykologian hankkeet ovat julkaisu- ja viittausrakenteissa omassa luokassaan. Kasvatustieteet ja taloustieteet ovat seuraavina sosiaalitieteiden ja valtiotieteiden jäädessä selvästi jälkeen. Hankkeiden tuloksellisuus vaihtelee rahoitusmuodoittain. Keskimäärin tutkijatohtorin hanke kerää noin kaksi julkaisua, akatemiahanke kolme ja akatemiaturkijan hanke neljä julkaisua, joten julkaisumäärät ovat hyvin pieniä, kun on kyse monivuotisista projekteista.

Rahoituspäätöksillä on huomattava painoarvo

Kilpailu ulkopuolisesta rahoituksesta on kuumunut vahvasti tieteelliseen tutkimukseen jo pitkään. Eri tutkimusorganisaatioiden saama ulkopuolinen rahoitus on kulttuuri- ja yhteiskuntatieteissä pääsääntöisesti peräisin julkisista lähteistä, joten rahoituksen tuotosten tarkastelua voidaan pitää kaikkien tutkijoiden ja tutkimusta arvioivien tahojen yhteisenä velvollisuutena. Kirjoituksessamme keskittimme huomion Suomen Akatemian kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan tekemiin rahoituspäätöksiin 2005–15. Vastaavaa tarkastelua ei ole aiemmin tehty. Haluamme korostaa, että tarkastelumme rajoittui ainoastaan kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikuntaan. Muiden toimikuntien käytännöt ja rahanjaon periaatteet voivat olla aivan erilaisia.

Tieteellisen tuottavuuden ja vaikuttavuuden mittareina käytettiin julkaisu- ja viittausrakenteita, jotka oli haettu Scopus-tietokannasta. Tarkastelumme kattaa laajasti merkittävimmät tieteelliset julkaisut kulttuuri- ja yhteiskuntatieteissä, mutta se ei huomioi muita akateemisen työn

	Hanke		Tutkijatohtori		Akatemiatutkija	
	Julkaisut historia	Sitaatit historia	Julkaisut historia	Sitaatit historia	Julkaisut historia	Sitaatit historia
antropologia ja etnologia	1,0	0,0	1,0	0,0	1,0	0,0
filosofia	8,0	10,0	1,0	0,0	7,5	7,0
historiatieteet	1,0	0,0	0,5	0,0	2,0	2,0
kasvatustieteet	9,0	44,5	4,0	15,0	9,0	60,5
kielitieteet	3,5	3,0	1,0	0,0	2,5	2,0
maantiede ja aluetiede	11,0	56,0	1,0	2,0	3,0	3,0
nais- ja sukupuolentutkimus	1,5	0,5	1,0	0,0	2,5	4,5
oikeustiede	1,0	0,0	0,5	0,0	1,0	0,0
psykologia	51,0	1247,0	7,0	41,0	27,0	312,0
sosiaalitieteet	6,0	18,0	1,0	0,0	3,5	7,5
taiteiden tutkimus	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
taloustieteet	13,0	65,0	2,0	1,0	8,0	20,0
teologia- ja uskontotiede	1,5	0,0	0,0	0,0	2,0	0,0
valtiotieteet	4,0	10,0	1,0	0,0	4,0	7,0
viestintätieteet	4,0	7,0	1,0	0,0	7,0	11,5
muut	28,0	167,0	7,5	0,5	19,5	790,0
Yhteensä	5,0	13,0	1,0	0,0	4,0	4,5

Taulukko 3. Suomen Akatemian 2005–15 rahoittamien hankkeenjohtajien julkaisut ja sitaatit eri tieteenaloilla ennen rahoituskautta (\bar{x}).

	Hanke		Tutkijatohtori		Akatemiatutkija	
	Julkaisut rahoituskausi +1v	Sitaatit rahoituskausi +1v	Julkaisut rahoituskausi +1v	Sitaatit rahoituskausi +1v	Julkaisut rahoituskausi +1v	Sitaatit rahoituskausi +1v
antropologia ja etnologia	0,0	0,0	0,0	0,0	4,0	9,0
filosofia	4,5	23,0	2,5	1,5	7,0	20,0
historiatieteet	2,0	2,0	1,0	1,0	2,0	1,0
kasvatustieteet	6,5	55,5	4,0	32,0	4,0	35,0
kielitieteet	2,0	23,0	2,0	4,0	1,5	4,5
maantiede ja aluetiede	10,0	159,0	5,0	15,0		
nais- ja sukupuolentutkimus			3,5	7,0		
oikeustiede	0,0	1,5	0,0	0,0	9,0	2,0
psykologia	24,0	695,0	11,0	183,0	22,5	1009,0
sosiaalitieteet	4,0	18,0	2,0	1,5	3,0	16,0
taiteiden tutkimus	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0
taloustieteet	7,5	107,0	3,5	31,0	8,0	49,5
teologia- ja uskontotiede	1,0	1,0	0,0	0,0	4,0	3,0
valtiotieteet	2,0	8,0	2,0	0,0	4,0	34,0
viestintätieteet	4,5	20,5	2,0	5,0	8,5	108,5
muut	105,0	2723,0	1,0	0,0		
Yhteensä	3,0	18,0	2,0	3,0	4,0	19,5

Taulukko 4. Suomen Akatemian rahoittamien hankkeiden julkaisut ja sitaatit eri tieteenaloilla rahoituskauden ja seuraavan vuoden aikana (\bar{x}).

tuotoksia, kuten opinnäytetöitä ja populaarikirjoituksia. Suomen Akatemian tarkoituksen ja tavoitteiden näkökulmasta tämän ei pitäisi olla ongelma. Laki Suomen Akatemiasta (2 §) määrittelee Akatemian tehtäväksi edistää tieteellistä tutkimusta ja sen hyödyntämistä. Tutkijoille annetuissa ohjeistuksissa hakemusten arvioin-

nissa pyritään siihen, että ”tutkimusrahoitusta saavat parhaat tutkijat ja tutkimusryhmät sekä lupaavimmat nuoret tutkijat” (SA 2016b).

Analyysimme perusteella voidaan todeta, että kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunta myöntää hankkeita tutkijoille, joiden kansainväliset näytöt ovat vaatimattomia. Erityisen

huolestuttavaa on, että senioritutkijoiden (akatemiatutkijat ja akatemiahankkeiden johtajat) julkaisumeriitit ovat vähäisiä. Kaava toistuu kaikilla tieteenaloilla psykologiaa lukuun ottamatta. Lisäksi toimikunta näyttää rahoittavan samoja tutkijoita uudestaan, vaikka edelliset projektit eivät olisi tuottaneet merkittäviä julkaisuja. Vaikuttaa siis siltä, että todennäköisyys saada rahoitusta riippuu enemmän aiemmasta akatemiarahoituksesta kuin varsinaisista tutkimusnäytöistä. On myös mahdollista, että eri tieteenalojen tutkijat ovat keskenään eriarvoisessa asemassa sen suhteen, millaisilla meriiteillä Suomen Akatemian tutkimusrahoitusta on mahdollista saada. Tämä näkyy poikkeuksellisen selkeästi tarkasteltaessa rahoitusta edeltäneitä tutkimusansioita.

Kulttuuri- ja yhteiskuntatieteissä ongelma ei ole varsinaisesti rahoituksen määrässä vaan sen kohdistumisessa. Tarkastelumme osoittaa, että rahoituksia on myönnetty erittäin usein tieteen tekijöille, jotka eivät ole kyenneet lunastamaan odotuksia. Taannoin Pekka Himasen akatemiahankkeesta nousi kohu, ja tuolloin vedottiin muun muassa Himasen vaatimattomiin akateemisiin näyttöihin. Himasen tapausta on arvioitu kuitenkin vain jäävuoren huipuksi (esim. Oksanen 2013). Esittämämme selvitys osoittaa tämän todeksi.

Johtopäätöksenä voidaan esittää, että Suomen Akatemian päätösten perusteet on avattava kriittiseen keskusteluun. Suomen Akademia on rahoittanut yksittäisiä tutkijoita miljoonilla euroilla ilman tieteellistä näyttöä. Akatemiaa sitoo julkisuuslainsäädäntö, jota ainakin nyky-muotoisena kierretään. Esimerkiksi lausunnonantajista ei kerrota kattavasti ja julkisesti ja hakijoillekin heistä ilmoitetaan vain sukunimet. Näin on vaikea hahmottaa kokonaisuutta ja henkilösuhteita, jotka ovat mahdollisesti vaikuttaneet rahoituspäätöksiin. Juhlapuheissa Akademia rahoittaa vain huippututkimusta ja -tutkijoita, mutta ainakin kulttuuri- ja yhteiskuntatieteiden hankkeita tarkasteltaessa todellisuus on toinen.

Suomessa rahoitukset ovat jakautuneet epätaisisesti. Helsingin yliopisto on saanut viimeisen vuosikymmen aikana yli 40 prosenttia Suomen

Akatemian kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan myöntämistä hankkeista. Julkaisunäyttöjä arvioitaessa Helsingin yliopisto ei kuitenkaan poikkeakaan muista yliopistoista. Ei siis voida tehdä johtopäätöstä, että Helsingin yliopistoon olisi myönnetty enemmän rahoitusta, koska hakijat ovat muita ansioituneempia. Voidaan kysyä, millä perusteella Helsingin yliopistolle on myönnetty näin paljon rahoitusta. Vaikuttavatko taustalla perinteiset suosimijärjestelmät, jossa toimikuntien päättävät tahot ohjaavat rahoituksia lähipiiriinsä?

Rahoituspäätöksillä on huomattava painoarvo. Ne avaavat usein muita rahoitusmahdollisuuksia ja tehtäviä. Esimerkiksi tehtävänäytöissä Akatemialta saatu rahoitus katsotaan usein meriitiksi. Samalla unohdetaan, mitä rahoituksella on saatu aikaan. Voi vain arvella, minkälaisia seurauksia Suomen Akatemian kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan päätöksillä on ollut. Kuinka moni pätevä tutkija on jäänyt ilman rahoitusta ja siirtynyt ulkomaille? Kuinka monta ansiokasta tutkijaa on ohitettu tehtävänäytöissä, koska he eivät ole saaneet Akatemian rahoitusta? Akatemian päätöksillä voi olla monia negatiivisia vaikutuksia suomalaisen yliopistomaailman toimintaan ja kansainväliseen menestykseen.

Kirjallisuus

- Auranen, O. ja Nieminen, M. (2010): University research funding and publication performance – An international comparison. *Research Policy* 39: 822–834.
- Falagas, M. E., Pitsouni, E. I., Malietzis, G. A. ja Pappas, G. (2008): Comparison of PubMed, Scopus, Web of Science, and Google Scholar: strengths and weaknesses. *The FASEB journal* 22: 338–342.
- Grahn-Laaksonen, S. (2015): Opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasosen avoin kirje yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen johdolle. Verkko uutiset, 27.10.2015. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <http://www.minedu.fi/OPM/Verkkouutiset/2015/10/avoinkirje.html>. Viitattu 22.2.2016.
- Harzing, A-W. & Alakangas, S. (2016): Google Scholar, Scopus and the Web of Science: a longitudinal and cross-disciplinary comparison. *Scientometrics* 106: 787–804.
- Honkapohja, S. (2010): Taloustieteen tila Suomessa. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 106: 60–72.
- Kivinen, O. ja Hedman, J. (2015): Näkökulmia Suomen tieteen kansainväliseen tasoon. *Yhteiskuntapolitiikka* 80: 64–71.
- Lauronen, J-P. ja Hiilamo, H. (2014): Tukevatko säätiöt vai-

- kuttavaa tutkimusta? *Tieteessä tapahtuu* 32/4: 25–30.
- Löytönen, M. (2010): Perustutkimuksen vaikuttavuus ja aikaikkunan haaste. *Tieteessä tapahtuu* 28/3–4: 26–29.
- Oksanen, Atte (2013) Jäävuoren huippu. *Acatiimi* 5: 18. http://www.acatiimi.fi/5_2013/05_13_10.php. Viitattu 22.2.2016.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) (2013): *WoS vai Scopus? Suomalaisen tutkimuksen tila 2010-luvun alussa kansainvälisten viiteaineistojen mukaan*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:17. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2013/liitteet/okm17.pdf?lang=en> Viitattu 22.2.2016.
- Poropudas, O. ja Pölonen, J. (2015): Kohti tieteenalojen tasa-arvoa. *Tieteessä tapahtuu* 33/3: 20–24.
- Puuska, H. M. (2010): Effects of scholar's gender and professional position on publishing productivity in different publication types. Analysis of a Finnish university. *Scientometrics* 82/2: 419–437.
- Räsänen, P., Erola, J. & Härkönen, J. (2005): Teoria ja tutkimus Sosiologia-lehdessä. *Sociologia* 42: 309–314.
- Scopus (2016) *Scopus Content Coverage Guide*. https://www.elsevier.com/_data/assets/pdf_file/0007/69451/scopus_content_coverage_guide.pdf Viitattu 22.2.2016.
- Suomen Akatemia (SA) (2012) *Tieteen tila 2012*. Helsinki: Suomen Akatemian julkaisuja 6/2012. <http://www.aka.fi/globalassets/awanhat/documents/tieteentila2012/tieteentila2012.pdf>
- Suomen Akatemia (SA) (2014) *Tieteen tila 2014*. http://www.aka.fi/globalassets/awanhat/documents/tiedostot/julkaisut/aka_tieteen_tila_yhteenveto_2014_web.pdf. Viitattu 20.2.2016.
- Suomen Akatemia (SA) (2016a): *Rahoituspäätöshaku*. http://webfocus.aka.fi/ibi_apps/WFServlet?IBIF_ex=x_RahPaatYht_form&UILANG=fi. Viitattu 1.1.2016.
- Suomen Akatemia (SA) (2016b) *Hakemusarvointi*. <http://www.aka.fi/fi/arvointi-ja-paatokset/hakemusarvointi/>. Viitattu 19.2.2016.
- Tilastokeskus (2010): *Tieteenalaluokitus*. <http://www.stat.fi/meta/luokitukset/tieteenala/001-2010/index.html>. Viitattu 22.2.2016.
- UNIFI (2016): *Rakenteellisen kehittämisen hankkeet*. <http://www.unifi.fi/toiminta/rake/>. Viitattu 22.2.2016.
- Waddington, S. (2013): *Impact Information Management Systems*. Julkaisussa Dean, A., Wykes, M. & Stevens, H. (toim.): *7 Essays on Impact*, 76–78. *University of Exeter*. <https://ore.exeter.ac.uk/repository/handle/10871/9901>. Viitattu 19.2.2016.

Atte Oksanen on sosiaalipsykologian apulaisprofessori Tampereen yliopistossa ja Pekka Räsänen taloussosiologian professori Turun yliopistossa.

TIEDONJULKISTAMISEN APURAHAT 2016

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta myöntää tiedonjulkistamisen kohdeapurahoja yksityisille henkilöille tai ryhmille tiedonjulkistamista palvelevan työsuunnitelman toteuttamiseen lähinnä luovan työn korvauksina. Kysymykseen tulevat tietoa popularisoivat kirjat, radio- ja TV-ohjelmat, lehtiartikkelit, sähköisessä muodossa julkaistavat tietotuotteet tai muut tietotuotteet. Yhteisöt voivat hakea rahoitusta tiedonjulkistamisen yhteistoimintaan.

Kaunokirjalliset kohteet, oppikirjat tai tieteelliset tutkimukset eivät kuulu apurahoituksen piiriin.

Muutoksia vuonna 2016

Tiedonjulkistamisen apurahojen haku muuttui vuonna 2016. Muutokset koskevat hakuaikaa ja hankemuotoja.

Haku aika

Tiedonjulkistamisen haku aukeaa 1.5. ja päättyy toukokuun viimeisenä arkipäivänä klo 16.00.

Päätökset tehdään viimeistään syyskuun alussa.

Hankemuodot

Tiedonjulkistamisen apurahoihin hankemuodot täsmen-tyvät. Hakija voi valita vain yhden hankemuodon. Apurahat jakautuvat seuraaviin hankemuotoihin

- Tietokirja (esim. painettu kirja, e-kirja)
- Muu tietokirjoittaminen (esim. sanoma- tai aikakauslehtiartikkeli, verkko)
- Muu tiedonjulkistaminen (esim. TV- ja radiodokumentit, dokumenttielokuvat, uutta tietoa julkistava muu tietotuote)

Apurahat on tarkoitettu luovan työn tulemiseen ja myön-
nöt tehdään työkuukausina. Työryhmissä jokainen jäsen tekee oman hakemuksensa.

Tiedonjulkistamisen yhteistoiminta

Yhteisöt ja yksittäiset henkilöt voivat hakea apurahaa tiedonjulkistamisen yhteistoimintaan. Tuettavia kohteita ovat esimerkiksi tiedeatterit, näyttelytoiminta ja muut osallistavat toiminnot. Rahoitusta voidaan myöntää perustelluista syistä myös kuluihin.

Hakemukset

Tiedonjulkistamisen apurahoja haetaan sähköisen hakupalvelun avulla. Lomake aukeaa 1.5.2016 ja sulkeutuu 31.5.2016 klo 16.00. Linkki lomakkeeseen ja hakua koskeva ohjeistus osoitteessa: www.tjnk.fi/apurahat

Lisätietoja

Hakijoita kehoitetaan tutustumaan huolellisesti hakulomakkeen täyttöohjeisiin ja muuhun ohjeistukseen. Verkkosivulta www.tjnk.fi/apurahat/ohjeet löytyvät myös Usein kysytyt kysymykset.

Lisätietoja tiedonjulkistamisen apurahoista antavat pääsihteeri Reetta Kettunen, p. 040 733 5935 ja suunnittelija Terhi Tarkiainen, p. 044 346 9990.

Apurahoihin liittyvissä sisältö- tai asiakysymyksissä lisätietoja antaa ensisijaisesti pääsihteeri Reetta Kettunen, puh. 040 733 5935.

Lisätietoja verkossa: www.tjnk.fi/apurahat